

ارتقاء جایگاہ اقتصاد تعاونی در کشور

عنوان گزارش ارتقاء جایگاه اقتصاد تعاونی در کشور
کمیسیون: توسعه صادرات غیرنفتی
انتشار: امور کمیسیون های تخصصی اتاق ایران
شماره گزارش: ۰۸۰۱۴۱
تابستان ۱۴۰۱

۱- بررسی وضعیت اقتصادی کشورهای اوراسیا

بر اساس اطلاعات ارائه شده توسط بانک جهانی در سال ۲۰۲۱، کشورهای اوراسیا شامل قزاقستان، روسیه و بلاروس در مقایسه با متوسط تولید سرانه جهانی از درصد بالایی به ترتیب ۱۰۱، ۹۲ و ۵۷ درصد برخوردار هستند. این درحالیست که ارمنستان و قزاقستان در مقایسه با متوسط تولید سرانه جهان درصد پایین تری دارند.

کشورهای اوراسیا با جمعیتی معادل ۱۸۱،۵ میلیون نفر معادل ۲،۳ درصد از جمعیت جهان را در سال ۲۰۲۱ به خود اختصاص داده است، که بازار مصرفی قابل توجهی را شامل می شود.

کشورهای اوراسیا با تولید ناخالص داخلی معادل ۱۷۸۵ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ سهم ۲،۱ درصدی از مجموع تولید ناخالص داخلی جهان را دارند.

مجموع صادرات و واردات کشورهای اوراسیا در سال ۲۰۲۱ معادل ۲،۷ و ۱،۸ درصد از کل صادرات و واردات جهان است، که سهم ناچیزی از کل تجارت جهان می باشد.

جدول (۱): خلاصه وضعیت اقتصادی کشورهای اوراسیا در سال ۲۰۲۱

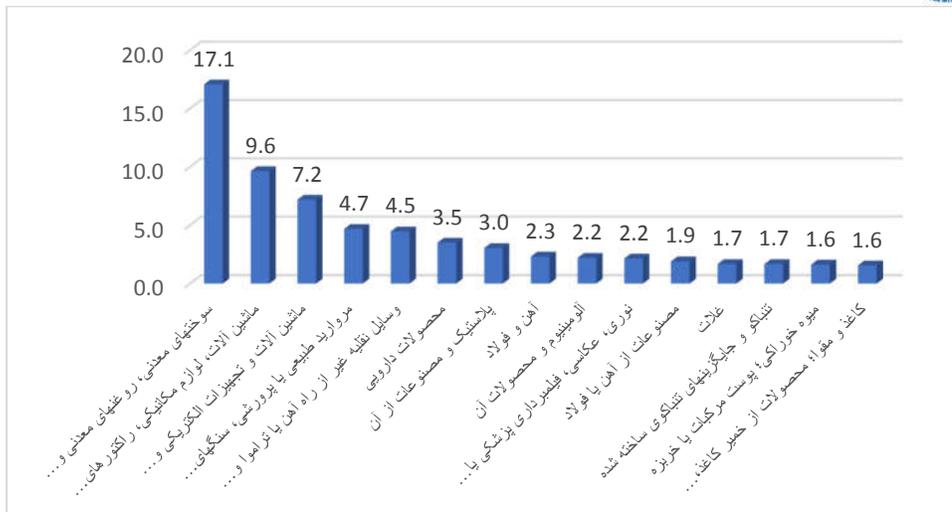
تولید ناخالص داخلی*	رشد اقتصادی*	تولید سرانه*	جمعیت*	صادرات**	واردات**	
(میلیون دلار)	(درصد)	(هزار دلار)	(میلیون نفر)	(میلیون دلار)	(میلیون دلار)	
۱۲۵۹۴	۵،۷	۴،۲	۳،۰	۲۹۷۱	۵۳۱۹	ارمنستان
۵۹۹۴۸	۲،۵	۶،۴	۹،۳	۳۹۸۸۹	۴۱۸۱۱	بلاروس
۱۴۹۰۸۸۶	۴،۸	۱۰،۲	۱۴۳،۴	۴۹۲۳۱۴	۲۹۳۵۰۲	فدراسیون روسیه
۷۵۱۷	۳،۶	۱،۱	۶،۷	۱۶۵۹	۵۵۷۰	قرقیزستان
۲۱۴۰۶۲	۴،۰	۱۱،۳	۱۹،۰	۵۴۸۴۵	۴۷۱۷۹	قزاقستان
۸۶۶۵۲۹۲۳	۵،۸	۱۱،۱	۱۸۱،۵	۲۱۹۵۳۱۰۱	۲۲۲۱۱۴۱۷	کل جهان

*Source: <https://data.worldbank.org/>

**Source: <https://www.trademap.org/>

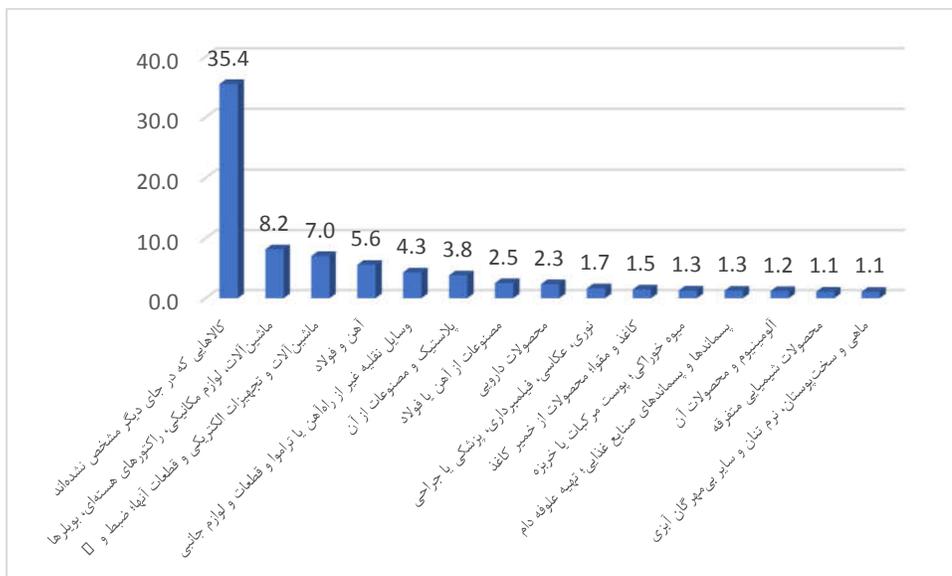
در نمودارهای (۱) تا (۵) تنوع محصولات صادراتی در کشورهای اوراسیا نشان داده شده است. کالاهای عمده وارداتی اوراسیا از جهان کالاهایی هم چون ماشین آلات، لوازم مکانیکی، راکتورهای هسته‌ای، بویلرها و بخش‌هایی از آن؛ سوخت‌های معدنی، روغن‌های معدنی و محصولات حاصل از تقطیر آنها؛ ماشین آلات و تجهیزات الکتریکی و قطعات آنها؛ ضبط و تولید کننده صدا، تلویزیون؛ وسایل نقلیه غیر از راه آهن یا تراموا و قطعات و لوازم جانبی آنها؛ محصولات دارویی؛ آهن و فولاد پلاستیک و مصنوعات از آن؛ ... است.

نمودار (۱): ۱۵ کالاهای برتر وارد شده توسط کشور ارمنستان در سال ۲۰۲۱

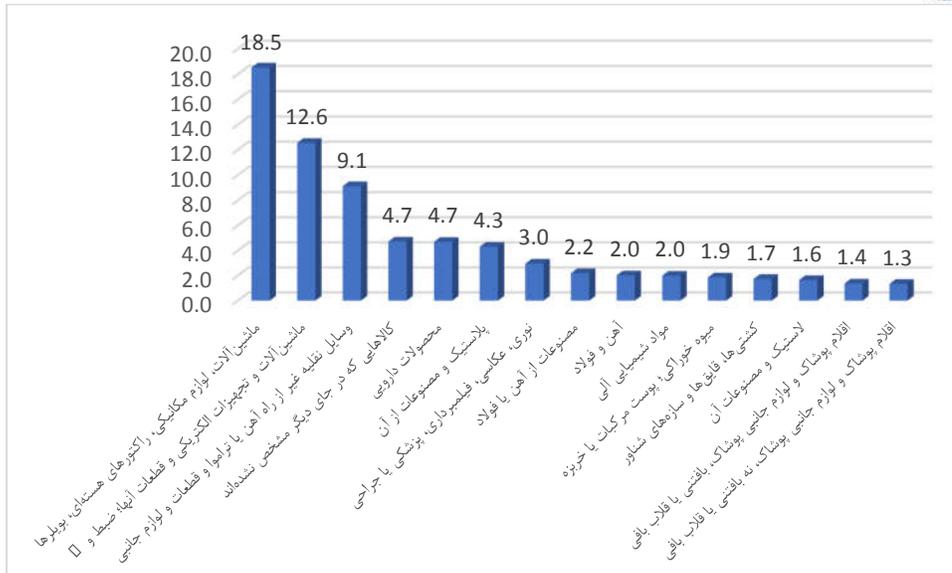
Source: <https://www.trademap.org/>

نمودار (۲): ۱۵ کالاهای برتر وارد شده توسط کشور بلاروس در سال ۲۰۲۱

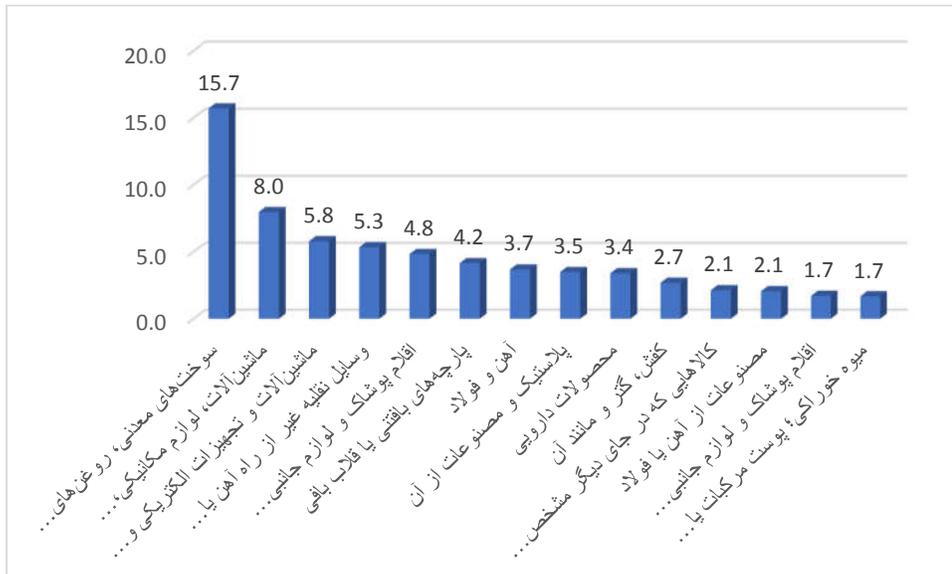
Source: <https://www.trademap.org/>

نمودار (۳): ۱۵ کالاهای برتر وارد شده توسط کشور روسیه در سال ۲۰۲۱

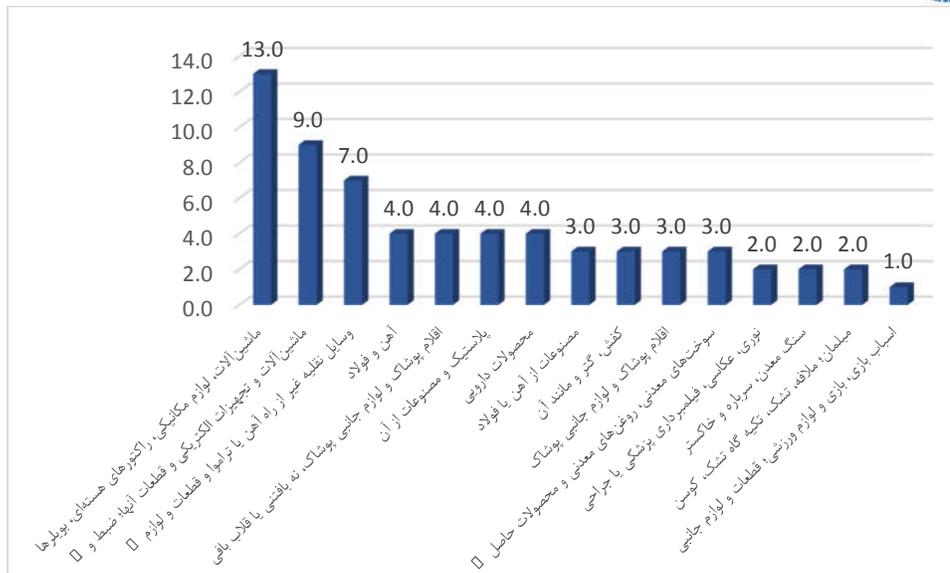
Source: <https://www.trademap.org/>

نمودار (۴): ۱۵ کالاهای برتر وارد شده توسط کشور قرقیزستان در سال ۲۰۲۱

Source: <https://www.trademap.org/>

نمودار (۵): ۱۵ کالاهای برتر وارد شده توسط قزاقستان در سال ۲۰۲۱

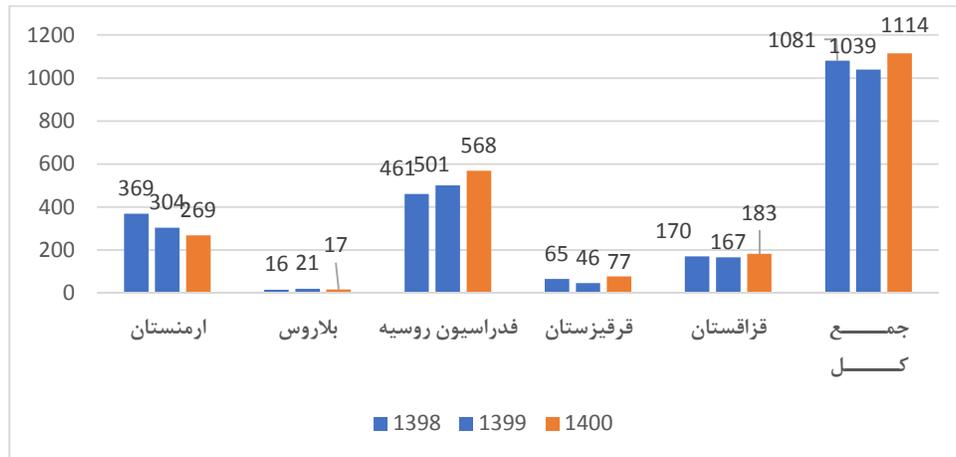

Source: <https://www.trademap.org/>

در ادامه به منظور ارائه تصویر روشن‌تری از وضعیت تجارت با کشورهای اوراسیا به ارائه اطلاعات در این زمینه پرداخته شده است. جدول (۲) ارزش و وزن صادرات، واردات و تجارت در دو سال ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ با کشورهای اوراسیا را نشان می‌دهد. همانطور که مشخص است در سال ۱۴۰۰ اوراسیا ۲,۹ درصد از نظر ارزش و ۴,۰ درصد از نظر وزنی را از کل تجارت کشور به خود اختصاص داده است. این در حالیست که در سال ۱۳۹۹ تجارت با اوراسیا از نظر ارزشی و وزنی به ترتیب ۲,۹ و ۳,۹ درصد از کل تجارت کشور بوده است که در مقایسه با کل تجارت کشور رقم ناچیزی است.

بررسی روند صادرات به کشورهای اوراسیا در سه سال اخیر در نمودار (۶) نشان می‌دهد که در سال ۱۴۰۰ مجموع صادرات به کشورهای اوراسیا ۱۱۱۴,۵ میلیون دلار معادل ۲,۳ درصد از ارزش کل صادرات کشور است که در مقایسه با سال قبل (۱۳۹۹) معادل ۷,۲ درصد افزایش یافته است. در این میان، صادرات به قرقیزستان (۶۷,۶ درصد)، قزاقستان (۹,۸ درصد) و فدراسیون روسیه (۱۳,۴ درصد) در مقایسه با سال ۱۳۹۹ افزایش و صادرات به ارمنستان (۱۱,۶ درصد) و بلاروس (۱۸,۴ درصد) کاهش داشته است.

نمودار (۶): روند ارزش صادرات به اوراسیا ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۰-میلیون دلار

ماخذ: محاسبات براساس اطلاعات سازمان توسعه تجارت

جدول (۲): صادرات، واردات و تجارت کشورهای اوراسیا ۱۳۹۹-۱۴۰۰

۱۳۹۹				۱۴۰۰				نام کشور	عنوان
سهم وزن از کل (درصد)	سهم ارزش از کل (درصد)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)	سهم وزن از کل (درصد)	سهم ارزش از کل (درصد)	وزن (هزارتن)	ارزش (میلیون دلار)		
1.1	0.9	1245.6	304.3	0.7	0.6	822.3	269.1	ارمنستان	صادرات
0.0	0.1	6.7	20.6	0.0	0.0	11.9	16.8	بلاروس	
0.9	1.4	1046.0	501.5	0.9	1.2	1120.8	568.5	فدراسیون روسیه	
0.0	0.1	29.3	45.9	0.0	0.2	44.9	77.0	قرقیزستان	
0.3	0.5	336.6	166.8	0.4	0.4	491.8	183.1	قزاقستان	
2.3	3.0	2664.1	1039.1	2.1	2.3	2491.7	1114.5	جمع کل	
100.0	100.0	113458.1	34763.4	100.0	100.0	120715.2	47968.6	کل صادرات	
0.0	0.0	5.7	17.2	0.0	0.0	7.1	19.5	ارمنستان	واردات
0.0	0.0	4.1	9.0	0.0	0.0	3.3	9.7	بلاروس	
9.1	2.7	2926.7	1028.1	9.3	3.2	3674.5	1622.5	فدراسیون روسیه	
0.0	0.0	10.3	5.4	0.0	0.0	5.7	3.0	قرقیزستان	

0.3	0.1	89.9	37.3	0.6	0.2	217.0	77.9	قزاقستان	
9.4	2.9	3036.7	1097.0	9.9	3.4	3907.5	1732.5	جمع کل	
100.0	100.0	32249.7	38273.0	100.0	100.0	39307.9	51051.3	کل واردات	
0.9	0.4	1251.3	321.5	0.5	0.3	829.4	288.6	ارمنستان	تجارت
0.0	0.0	10.8	29.6	0.0	0.0	15.2	26.6	بلاروس	
2.7	2.1	3972.7	1529.5	3.0	2.2	4795.3	2190.9	فدراسیون روسیہ	
0.0	0.1	39.6	51.4	0.0	0.1	50.6	79.9	قرقیزستان	
0.3	0.3	426.5	204.1	0.4	0.3	708.8	261.0	قزاقستان	
3.9	2.9	5700.9	2136.1	4.0	2.9	6399.2	2847.0	جمع کل	
100.0	100.0	145707.9	73036.4	100.0	100.0	160023.0	99019.8	کل تجارت	

ماخذ: محاسبات براساس اطلاعات سازمان توسعه تجارت

شایان توجه است که اقتصاد تعاونی با تکیه بر سرمایه انسانی و سرمایه اجتماعی و تأمین سرمایه مالی از پس اندازه‌های خرد، به تحقق فعالیت اقتصادی و ارزش آفرینی در بعد خرد و کلان، کارآفرینی و توزیع عادلانه درآمد و ثروت کمک شایانی می‌نماید. گرچه براساس سیاست‌های کلی اصل ۴۴ و براساس قانون برنامه پنجم و ششم توسعه، سهم بخش تعاونی در اقتصاد ملی تا پایان این برنامه باید به ۲۵ درصد افزایش می‌یافت اما این محقق نشد. بطوری که در ماده ۲۴ قانون برنامه ششم توسعه دولت مکلف شده است با همکاری اتاق بازرگانی، صنایع و معادن و کشاورزی ایران و اتاق تعاون مرکزی جمهوری اسلامی ایران حداکثر تا پایان اجرای قانون برنامه، تمهیدات قانونی لازم را جهت دستیابی سهم تعاون در اقتصاد به بیست و پنج درصد، با رویکرد کارآفرینی، اشتغالزایی، حمایت از کسب و کارهای کوچک و متوسط و دانش‌بنیان به عمل آورد. برآوردها سهم این بخش در اقتصاد ایران را حدود ۳,۵ درصد تخمین زده‌اند؛ البته تحقق سهم ۲۵ درصدی نیازمند پایش سهم حقیقی بخش تعاون در اقتصاد ملی می‌باشد. علت این مسئله ریشه در ضعف‌های ساختاری و نیز محقق نشدن مزایا و مشوق‌های قانونی مندرج در ابلاغیه مقام معظم رهبری داشته است و لزوم توجه سریع را می‌طلبد. برنامه‌ریزی موثر در دستیابی به بازارهای مناسب برای محصولات تعاونی‌های ایرانی در منطقه اورا سیا در ارتقاء جایگاه اقتصاد تعاونی در کشور کمک قابل توجهی می‌نماید. شایان ذکر است که بیش از نصف صادرات جهانی از امتیاز موافقت‌نامه استفاده می‌کند این در حالی است که حدود ۵ درصد صادرات غیرنفتی تحت پوشش توافق‌هایی که با کشورهای دیگر است صورت می‌گیرد و این موضوع عملکرد نه چندان مناسب کشور را در این عرصه نشان می‌دهد.

در این راستا در سال ۹۷ یک موافقت‌نامه تجارت ترجیحی با اتحادیه اوراسیا امضا شده است که طبق این موافقت‌نامه، ایران از طرف اوراسیا در ۵۰۰ قلم کالا امتیاز کاهش تعرفه دریافت نموده و به این کشورها در ۳۹۰ قلم کالا با کاهش بخشی از تعرفه‌ها امتیاز داده است. در واقع در سال ۲۰۱۸ توافق تجارت ترجیحی میان ایران و اتحادیه اقتصادی اوراسیا منعقد و از اکتبر ۲۰۱۹ به بعد اجرایی و باعث شد پیشرفت‌های زیادی در تجارت میان دو طرف ایجاد شود. البته همچنان کالاهای زیادی وجود دارد که می‌تواند وارد تجارت دو طرف شود؛ چرا که ظرفیت بالایی همچنان بدون استفاده مانده است.

قابل توجه است که موافقت‌نامه تجارت آزاد مابین کشورهای اوراسیا با ایران که از سال ۱۳۹۹ مذاکرات آن آغاز شده است، اولین موافقت‌نامه تجارت آزادی است که تعرفه حدود ۸۰ درصد اقلام کالایی از هر دو طرف را به صفر می‌رساند و زمینه خوبی برای تجارت فراهم می‌آورد. براساس اطلاعات ارائه شده توسط سازمان توسعه تجارت این موافقت‌نامه پیچیده و بین ۱۵۰ تا ۲۰۰ صفحه متن این موافقت‌نامه است و در ۹ فصل ضوابط و موازینی که باید دو طرف مبتنی بر آن تجارت خودشان را سامان دهند تدوین می‌شود. در حال حاضر فهرست محصولات نهایی نشده است هرچند در حوزه محصولات کشاورزی تا حد زیادی پیشرفت حاصل شده است. این در حالیست که آمادگی حذف تعرفه‌ها در خصوص محصولات صنعتی و فراهم نمودن تجارت درون صنعتی در بین کشورهای طرف تجارت فراهم شده است. با این شیوه پتانسیل برای تجارت آزاد و تقویت اقتصاد تعاونی فراهم می‌گردد.

در خصوص آخرین آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های تجارت با کشورهای اورا سیا، در حال حاضر تنها موافقت‌نامه تجارت ترجیحی بیان کشورهای ساری و جاری است (به پیوست). لکن پس از امضاء موافقت‌نامه تجارت آزاد، متن آن و رویه‌های حاکم مشخص خواهد شد تا آن زمان موافقت‌نامه تجارت ترجیحی حاکم است.